

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.65/.68:004.9(477+4+73)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/05>

Добрянська Н. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ДОСВІД США, ДЕРЖАВ ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті висвітлено актуальні проблеми правового регулювання спадкування цифрових активів у правовому полі деяких зарубіжних держав, зокрема Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Естонія та Французької Республіки. Автором визначено сутність та ознаки цифрових активів як об'єкта цивільних прав, зокрема криптовалют, токенів, електронних гаманців, акаунтів у соціальних мережах, а також електронних архівів, що дедалі частіше стають предметом спадкових відносин. Доведено, що відсутність уніфікованого підходу до визначення правового статусу цифрових активів ускладнює їх включення до складу спадщини та реалізацію спадкових прав. Аргументовано, що досвід Сполучених Штатів Америки та держав Європейського Союзу може слугувати орієнтиром для формування національної моделі регулювання у цій сфері.

У роботі проаналізовано практику окремих штатів Америки, де прийнято акти, що регулюють доступ спадкоємців до цифрових ресурсів, а також підходи держав Європейського Союзу, які орієнтуються на захист прав користувачів та забезпечення конфіденційності даних. Показано, що в обох правових системах активно формується тенденція до встановлення спеціальних процедур доступу спадкоємців до цифрових об'єктів, що дозволяє уникати колізій між правом власності та правом на приватність.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що українське законодавство потребує системного оновлення у сфері спадкового права з урахуванням появи нових видів майна. Пропонується закріплення у Цивільному кодексі України поняття «цифрові активи» як окремого об'єкта цивільних прав, а також розробка спеціальних норм щодо спадкування криптовалют та електронних акаунтів. Аргументовано, що імплементація кращих практик Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу сприятиме захисту прав спадкоємців, правовій визначеності та розвитку цифрової економіки в Україні.

Ключові слова: *спадкове право, спадкування, цифрові активи, криптовалюти, зарубіжний досвід.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток цифрової економіки та зростання ролі інформаційних технологій у повсякденному житті зумовлюють появу нових об'єктів цивільних прав, серед яких важливе місце займають цифрові активи. Криптовалюти, токени, електронні гаманці, акаунти в соціальних мережах та інші цифрові активи дедалі частіше виступають об'єктом майнових відносин, у тому числі спадкових правовідносин. Однак традиційні підходи спадкового права, сформовані в умовах матеріального обігу речей, не враховують особливостей правового статусу

таких активів, що породжує значну кількість колізій і прогалин у законодавстві.

Актуальність проблеми полягає у відсутності чіткої регламентації порядку спадкування цифрових активів в Україні. На практиці це ускладнює реалізацію спадкових прав, обмежує можливості спадкоємців отримати доступ до майна померлого та створює передумови для порушення прав на приватність. Водночас у США та країнах Європейського Союзу (ЄС) вже виробляються підходи до врегулювання цього питання, зокрема у деяких державах прийнято спеціальні акти, що визнача-

ють порядок доступу спадкоємців до цифрових ресурсів, в інших країнах, хоча і діють універсальні норми у спадковій сфері, проте у них враховано необхідність досягнення балансу між правом власності та захистом персональних даних.

Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду та вироблення пропозицій щодо його адаптації в українському правопорядку є необхідним завданням сучасної юридичної науки. Розробка відповідних теоретичних і практичних засад сприятиме вдосконаленню спадкового права, підвищенню правової визначеності та захисту інтересів учасників спадкових відносин в умовах цифровізації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі особливостям правового регулювання спадкування цифрових активів присвячено роботи таких вчених як Т. І. Бровченко, В. С. Личко, Р. І. Самсін, В. О. Токарева та ін. Предметом наукових досліджень цих та деяких інших науковців, як правило, виступають правовідносини, що виникають під час цивільного обігу цифрових активів, а також законодавство, що регулює такі правовідносини. Водночас, у сучасній науці права недостатньо наукових робіт, присвячених дослідженню зарубіжного досвіду у сфері регулювання особливостей спадкування цифрових активів та можливостей його використання для удосконалення законодавства України.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування особливостей правового регулювання спадкування цифрових активів у США та державах ЄС, а також визначення можливостей застосування їхнього досвіду в українському законодавстві та вироблення пропозицій щодо вдосконалення національної моделі спадкового права з урахуванням специфіки юридичних властивостей цифрових активів. Реалізація указаної мети потребувала виконання таких завдань: 1) визначити правову природу та специфіку цифрових активів як об'єкта цивільних прав і предмета спадкування за законодавством деяких зарубіжних держав; 2) проаналізувати правове регулювання спадкування цифрових активів у США та країнах ЄС з виокремленням позитивних та проблемних аспектів у цій сфері; 3) обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення національного законодавства з урахуванням зарубіжного досвіду та сучасних викликів цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи правове регулювання особливостей спадкування цифрових активів у США та окремих країнах ЄС,

необхідно погодитися з думкою деяких дослідників про те, що оформлення цифрової спадщини пов'язане з декількома питаннями: виявлення цифрових активів (тобто встановлення наявності та правового статусу цифрових активів що належать спадкодавцю); визначення складу цифрової спадщини; отримання доступу до цифрових активів; збереження цифрової інформації [1, с. 162].

Зокрема, з огляду на специфічні властивості цифрових активів, що виражаються у їхній нематеріальній природі, найбільш проблемним питанням у процесі уведення таких активів у цивільний обіг є встановлення наявності цифрових активів, які належать спадкодавцю. Це можуть бути як фінансові інструменти (криптовалюти, токени, електронні гаманці), так і нематеріальні ресурси (акаунти в соціальних мережах, онлайн-бібліотеки, хмарні архіви). Особливість полягає в тому, що такі активи часто не мають фізичного носія, можуть бути розміщені у зарубіжних юрисдикціях і не відображатися у традиційній фінансовій чи майновій звітності спадкодавця. Без спеціальних інструкцій або «цифрового заповіту» спадкоємці ризикують взагалі не дізнатися про їх існування.

Окрім того, навіть після отримання доступу важливим є питання збереження інформації у її первісному вигляді. Йдеться як про фінансову безпеку (щоб спадкоємці не втратили доступ до криптовалют), так і про етичний аспект – збереження пам'яті у вигляді фото, відео чи особистих листувань. В окремих випадках спадкоємці можуть бути зацікавлені лише у закритті акаунта, щоб уникнути його несанкціонованого використання. Тому необхідно врегулювати не лише порядок передачі прав, але й процедури архівації та захисту цифрових даних.

Тобто оформлення цифрової спадщини – це багаторівневий процес, який охоплює виявлення активів, юридичне визначення їхнього статусу, отримання законного доступу та збереження інформації. Без комплексного врегулювання цих етапів існує ризик втрати цифрових активів та порушення прав спадкоємців.

У зв'язку з цим, у різних державах вироблено певні правові механізми для врегулювання питання успадкування цифрових активів.

Так, у США відсутній єдиний федеральний закон, який би комплексно врегулював питання спадкування цифрових активів. Водночас, важливе значення мають акти, ухвалені на рівні штатів. Зокрема, RUFADAA (Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act, 2015) – уніфікований закон про доступ довірчих осіб до циф-

рових активів у редакції 2015 року, який було прийнято більшістю штатів [2]. Окрім того, необхідно звернути увагу на UFADAA (Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act, 2014) – попередня редакція, яка була менш гнучкою і викликала значний опір з боку ІТ-компаній [3].

Загалом, на підставі аналізу законодавчого підходу різних штатів США до регулювання правового статусу віртуальних активів та особливостей їхнього цивільного обігу, Р. І. Самсін робить висновок про наявність кількох моделей регулювання: 1) у деяких штатах інтегровано категорію віртуальних активів у законодавство та доповнено його спеціальними актами чи офіційними керівництвами регуляторів щодо практичного застосування відповідних норм; 2) в іншій категорії штатів визначення криптовалют у законах відсутнє, однак регулятори розробили офіційні роз'яснення та методичні документи для врегулювання відповідних правовідносин; 3) деякі штати формально визнали віртуальні активи на рівні законодавства, проте додаткових інструкцій чи рекомендацій від регуляторних органів не оприлюднили. І, нарешті, певна група штатів взагалі не має ні законодавчого закріплення, ні офіційних роз'яснень щодо правового статусу віртуальних активів [4, с. 188].

Окремі закони штатів (наприклад, Нью-Йорк [5], Каліфорнія [6], Делавер [7]) деталізують порядок доступу спадкоємців до акаунтів, електронної пошти, соціальних мереж, криптовалютних гаманців тощо. У цих актах також містяться положення про права фідучіарів на доступ до цифрових активів та обмеження (наприклад, що не вимагає вимоги розкривати паролі чи розшифровувати захищені пристрої без відповідної юридичної підстави). При цьому, особливостями спадкування цифрових активів у деяких штатах є: диференціація видів активів, що умовно поділяють на: фінансові цифрові активи (криптовалюти, токени, електронні гаманці); персональні нематеріальні активи (акаунти у Facebook, Google, Apple ID, хмарні сховища); пріоритет волі користувача, зокрема, якщо за життя особа визначила у сервісі (наприклад, Google Inactive Account Manager, Facebook Legacy Contact) порядок доступу до акаунтів після смерті, то ці дані мають перевагу над заповітом чи рішенням суду; обмежений доступ спадкоємців – навіть за наявності рішення суду спадкоємці часто отримують лише обмежений доступ (наприклад, можливість закрити акаунт, але не читати приватні повідомлення).

З огляду на вищезазначене, у США можуть виникати колізії між правом власності та правом

на приватність (наприклад, це стосується права спадкоємців читати листування або повідомлення в соцмережах). Так само можуть виникати технічні бар'єри, адже багато акаунтів захищені двофакторною автентифікацією, шифруванням чи контрактними умовами провайдерів. До практичних труднощів у цій сфері також можна віднести відсутність єдності у підходах компаній. Google, Facebook, Apple та криптобіржі мають різні політики щодо доступу спадкоємців.

Що стосується правового регулювання спадкування цифрових активів у державах – членах ЄС, то певні особливості можна виділити у таких державах, як Німеччина, Франція та Естонія.

Зокрема, у Німеччині найбільш вагому роль відіграють рішення Федерального суду Німеччини (BGH), зокрема рішення від 12 липня 2018 року (Az. III ZR 183/17) у справі про спадкування акаунту у Facebook. Суд визнав, що цифрові акаунти є спадковим майном і переходять до спадкоємців на загальних підставах, як і матеріальні речі чи інші майнові права [8].

З огляду на прецедентну судову практику в Німеччині, особливістю спадкування цифрових активів є те, що спадкоємці мають повний доступ до акаунтів і цифрових даних померлого, включно з повідомленнями, оскільки вони становлять частину майнової маси. Водночас, це може обумовити виникнення проблеми щодо досягнення балансу між правом на приватність переписки померлого та правами спадкоємців (вирішується на користь спадкоємців).

Деякі науковці на підставі вивчення судової практики Німеччини доходять висновку про застосування у цій державі принципів універсального спадкового правонаступництва, коли права та обов'язки які слідують із користувацької угоди переходять у повному обсязі до спадкоємців які вступають у правовідносини із провайдером в якості сторони договору, отримуючи доступ до всього вмісту акаунту, який має як майнову так і особисту не майнову цінність [9, с. 44].

У До того ж у науковій літературі звертається увага, що сторінка успадковується за порядком універсального правонаступництва, включаючи права та обов'язки, що впливають із угоди спадкоємця та користувача соціальної мережі. Тобто заповідач може вказати у заповіті, чи бажає він, щоб його спадкоємці мали доступ до інформації з акаунтів у соціальних мережах після його смерті [10, с. 152].

У Франції нормативною основою регулювання спадкування цифрових активів є Закон «Про

цифрову Республіку» (Loi pour une République numérique, 2016) та Цивільний кодекс Франції. При цьому, особливістю правового регулювання у цій сфері є те, що кожна особа має право за життя визначити інструкції щодо «цифрової спадщини», тобто, що буде з акаунтами, електронною поштою, хмарними даними після смерті. Такі інструкції можуть бути загальними (поширюватися на всі сервіси) або спеціальними (наприклад, лише для Facebook чи Gmail) [11]. У разі відсутності інструкцій, спадкоємці мають право звернутися до провайдерів з вимогою надати доступ або закрити акаунт. Водночас, це може обумовити виникнення проблеми у вигляді того, що провайдери не завжди готові швидко виконувати такі запити через міжнародні стандарти захисту даних (зокрема, Конвенція GDPR).

Однією з держав ЄС, яка має найбільш розвинуте законодавство у сфері регулювання цифрових активів і, відповідно, правовідносин щодо їх успадкування, є Естонія. У цій державі діє Закон про спадкування (Pärismisseadus), Закон про інформаційне суспільство, а також електронні системи державного управління. В Естонії достатньо розвинута концепція «електронної держави», тому цифрові активи (електронні акаунти, державні послуги, електронні підписи) інтегровані в офіційний спадковий процес. Спадкоємці можуть отримати доступ через систему e-Estonia [12].

Спадкування криптовалют та електронних гаманців у законодавстві Естонії розглядаються як майнові права, що підлягають спадкуванню нарівні з іншим майном. Між тим, на практиці іноді виникають проблеми щодо складності доведення факту володіння криптовалютами без ключів доступу; технічна сторона тут важливіша за правову [13].

Таким чином, як показує проведений аналіз особливостей правового регулювання спадкування цифрових активів у деяких державах ЄС, в одних країнах (наприклад, у Німеччині) головну роль відіграє судова практика, яка прирівняла цифрові активи до звичайного спадкового майна, в інших (зокрема, у Франції) – діє спеціальний закон, що дає громадянам право визначати «цифровий заповіт». При цьому особливістю правового регулювання в Естонії є те, що у цій державі спадкування цифрових активів інтегроване у систему електронного урядування, що робить процес максимально формалізованим і технологічно простим.

На підставі проведеного науково-правового аналізу зарубіжного досвіду у сфері правового регулювання спадкування цифрових активів

можна запропонувати такі способи вдосконалення українського законодавства:

1) визначення правового статусу цифрових активів, зокрема шляхом введення до Цивільного кодексу України (ЦК України) поняття «цифрові активи» як окремого об'єкта цивільних прав. Крім того, доцільно легітимізувати таку класифікацію цифрових активів: майнові (криптовалюти, токени, електронні гаманці, цифрові цінні папери); немайнові (електронні акаунти, соціальні профілі, хмарні архіви, цифрові бібліотеки тощо), а також закріпити, що цифрові активи включаються до складу спадкової маси нарівні з іншими видами майна;

2) установлення механізмів доступу спадкоємців до цифрових активів: надати спадкоємцям право на доступ до цифрових акаунтів та майна спадкодавця через нотаріальну процедуру, визначивши законодавчо ступінь такого доступу: повний (для фінансових активів); обмежений (наприклад, право на закриття акаунта без доступу до приватних повідомлень). Передбачити можливість спадкоємців звертатися до провайдерів (Google, Facebook, криптобіржі тощо) на підставі свідчення про право на спадщину;

3) запровадження інституту «цифрового заповіту» за прикладом практики Франції, передбачивши у законодавстві можливість складати цифрові інструкції – визначення долі акаунтів, цифрових сховищ та активів після смерті. Передбачити, що такі інструкції можуть зберігатися у нотаріальній системі (як додаток до заповіту); у вигляді окремих налаштувань у сервісах (Google Inactive Account Manager, Facebook Legacy Contact);

4) інтеграція з електронним урядуванням на підставі використання досвіду Естонії шляхом запровадження даних про цифрові активи у систему Дія або в електронний реєстр спадкових справ; створення захищеного механізму, за допомогою якого спадкодавець міг би за життя внести відомості про свої цифрові активи до нотаріального реєстру (із зазначенням доступу для спадкоємців);

5) забезпечення балансу між правом власності та приватністю. Зокрема, урахувавши досвід Німеччини, передбачити, що спадкоємці отримують доступ до акаунтів, але повинні дотримуватись принципів захисту приватності та конфіденційності. У ЦК України варто передбачити норму, що спадкоємці не можуть зловживати отриманим доступом (наприклад, оприлюднювати приватне листування);

б) регулювання криптовалют та токенів, включивши вказані активи до об'єктів спадкування з визначенням механізму їх оцінки, а також установити спеціальну процедуру доступу спадкоємців до персональних ключів (private keys) або електронних гаманців; передбачити обов'язок спадкодавця за життя визначити порядок доступу до криптовалют (аналог «цифрового заповіту»).

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що вдосконалення національного законодавства у сфері регулювання особливостей спадкування цифрових активів є необхідною умовою забезпечення правової визначеності, захисту інтересів спадкоємців та розвитку цифрової економіки.

У США основну роль у врегулюванні цих відносин відіграє RUFADAA, який забезпечує доступ спадкоємців до цифрових акаунтів із дотриманням балансу між правом власності та правом на

приватність. Натомість, у державах ЄС існують різні моделі правового регулювання у цій сфері, зокрема у Німеччині прецедентна практика прирівнює цифрові акаунти до звичайного спадкового майна, а у Франції – передбачається можливість створення «цифрового заповіту». Водночас, естонський досвід інтегрує спадкування цифрових активів у систему електронного урядування.

На підставі аналізу зарубіжного досвіду у цій сфері, розроблено пропозиції щодо напрямів удосконалення національного законодавства, зокрема найбільш доцільним видається застосування комплексного підходу, який поєднає кращі елементи зарубіжних моделей, а саме: закріплення у ЦК України поняття «цифрові активи»; впровадження інституту «цифрового заповіту»; визначення процедур доступу спадкоємців до фінансових і немайнових цифрових активів; інтеграція цих механізмів у національні електронні сервіси (зокрема, систему «Дія»).

Список літератури:

1. Шаповал К. О., Наконечна Д. О. Спадкування цифрових активів: особливості регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 24. С. 160–165.
2. Texas Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act (RUFADAA), Estates Code Chapter 2001. URL: <https://statutes.capitol.texas.gov/GetStatute.aspx?Code=ES&Value=2001>.
3. Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act (RUFADAA), Uniform Law Commission 2015. URL: <https://digitalcommons.tourolaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2742&context=lawreview>.
4. Самсін Р. І. Правова інституалізація віртуальних активів у Сполучених Штатах Америки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2021. № 2(72). С. 185–190.
5. Estates, Powers and Trusts Law § 13-A «Administration of Digital Assets». URL: <https://law.justia.com/codes/new-york/ept/article-13-a/part-4/13-a-4-1/>.
6. California Senate Bill 1458 (2024), Chapter 799, Statutes of 2024. URL: <https://legiscan.com/CA/text/SB1458/id/3023078>.
7. Delaware Code Title 12 – Decedents' Estates and Fiduciary Relations, Chapter 50. Fiduciary Access to Digital Assets and Digital Accounts. URL: <https://law.justia.com/codes/delaware/title-12/chapter-50/>.
8. Bundesgerichtshof (BGH), рішення від 12 липня 2018 року – III ZR 183/17 (Німеччина). «Facebook must grant heirs full access to a deceased user's account». URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ab7f8ed2-d869-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en>.
9. Токарева В. О., Личко В. С. Спадкування об'єктів в мережі інтернет: досвід західних держав. *Часопис цивілістики*. 2024. Вип. 53. С. 41–46.
10. Дворнікова П. А., Бровченко Т. І. Сучасний стан правового регулювання успадкування акаунтів у соціальних мережах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 151–153.
11. Loi n 2016-1321 du 7 octobre 2016, «Loi pour une République numérique». URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/16380>.
12. Mikk, Tiina; Sein, Karin. Digital Inheritance: Heirs' Right to Claim Access to Online Accounts under Estonian Law. *Juridica International*, Vol. 27, 2018, p. 117–128.
13. Law of Succession Act – Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520032025009/consolide>.

Dobrianska N. V. LEGAL REGULATION OF INHERITANCE OF DIGITAL ASSETS: EXPERIENCE OF THE USA, EU STATES AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The article highlights the current problems of legal regulation of inheritance of digital assets in the legal field of some foreign states, in particular the United States of America, the Federal Republic of Germany, the Republic of Estonia and the French Republic. The author defines the essence and features of digital assets as an object of civil rights, in particular cryptocurrencies, tokens, electronic wallets, social media accounts, as well

as electronic archives, which are increasingly becoming the subject of inheritance relations. It is proved that the lack of a unified approach to determining the legal status of digital assets complicates their inclusion in the inheritance and the implementation of inheritance rights. It is argued that the experience of the United States of America and the countries of the European Union can serve as a guideline for the formation of a national model of regulation in this area. The paper analyzes the practice of individual states of America, which have adopted acts regulating the access of heirs to digital resources, as well as the approaches of the countries of the European Union, which are focused on protecting user rights and ensuring data confidentiality. It is shown that in both legal systems there is an active tendency to establish special procedures for heirs' access to digital objects, which allows avoiding conflicts between property rights and the right to privacy.

Based on the research conducted, it is concluded that Ukrainian legislation requires a systematic update in the field of inheritance law, taking into account the emergence of new types of property. It is proposed to consolidate the concept of «digital assets» as a separate object of civil rights in the Civil Code of Ukraine, as well as to develop special norms regarding the inheritance of cryptocurrencies and electronic accounts. It is argued that the implementation of best practices of the United States of America and the European Union countries will contribute to the protection of heirs' rights, legal certainty and the development of the digital economy in Ukraine.

Key words: *inheritance law, inheritance, digital assets, cryptocurrencies, foreign experience.*

Дата першого надходження статті до видання: 05.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025